

Título: *El jardín de las dudas*
Autor: Fernando Savater
Editorial: Planeta, Barcelona, 1993
Núm. páxinas: 248
Tamaño: 13 x 21 cm.

Sobre *El jardín de las dudas* de Fernando Savater soaron algunhas voces críticas non moi favorables, dende as que non podían admitir que isto fose unha novela -aunque rematasen por aceptalo, debido á extraordinaria amplitude coa que hoxe se manexa tal término- ata as que suxerían que a presentación da obra ó Premio Planeta, no que quedou finalista tras *Lituma en los Andes*, de Vargas Llosa, fora o resultado dun axei-tamento de materiais que na súa orixe nada tiñan que ver co libro definitivo.

Ás reticencias non lles faltaba motivo, mais, sendo Savater un admirador do racionalismo, especialista do século XVIII, autor dunha tradución anotada das *Cartas filosóficas* de Voltaire e de moitos ensaios filosóficos que non ven ó caso nomear, parecéuse esquecer que tamén o é de diversas obras literarias e que estaba no seu dereito ó tentar sorte de novo neste camiño.

Escolle o escritor o modelo de novela epistolar, xa antigo na literatura,

pero moi remozado no século XVIII coa *Lettres persanes*, de Montesquieu (1721) ou as *Lettres chinoises*, do marqués d'Argens (1739), e entre nós, na mesma liña, as *Cartas marruecas*, de Cadalso (1793, póstumas). Non se deben de esquecer, dende logo, *La nouvelle Héloïse*, de Rousseau (1761), o *Werther*, de Goethe (1774) ou *Les liaisons dangereuses*, de Choderlos de Laclos (1782), coñecida nos nosos tempos polas dúas magníficas versións cinematográficas que inspirou.

El jardín de las dudas, se ben nos trae lembranzas destas e doutras obras epistolares, aseméllase ás primeiras na visión crítica das sociedades, as persoas e as crenzas; non ten o compoñente sentimental e amoroso das de Rousseau ou Goethe nin moito menos o erótico da de Laclos, pero sí unha trabazón no argumento da que carecen as meramente didáctico-costumistas. En realidade, Savater baséase nalgunhas cartas de François Marie Arouet, 'Voltaire', e arte-lla a trama por medio da invención

dunha admiradora súa, parecida a outras reais daquel tempo, francesa e casada cun conde español residente en Madrid. Deste xeito desenvolve varias pasaxes esenciais na vida do protagonista que, nos meses de xuño a outubro de 177... (probablemente de 1777, o ano anterior ó da súa morte, pois confesa ter oitenta e tres), retirado no castelo de Ferney, satisfai coa súa correspondencia a insaciable curiosidade da condesa Carolina de Beauregard.

Fernando Savater afirma nunha *Nota final* que “siempre que me fue posible, he reproducido en las cartas que preceden las palabras mismas de Voltaire, para evitar el ridículo de pretender superar lo inimitable” (páx. 241-242), e que “mi libro no aspira desde luego a la erudición, pero está bien documentado: no he inventado más que lo imprescindible y siempre a partir de datos verificados” (páx. 244). Á parte do inusual deste colofón para unha novela, atopamos tamén unha bibliografía da que se serviu, ademais das propias cartas de Voltaire xa citadas. Isto supón, ó noso entender, unha declaración dos propósitos do autor, que tentou facer unha biografía parcial mediante o vello recurso do intercambio epistolar. O especial deste caso é que as da condesa son inventadas, contrariamente ó que ocorre coas do filósofo.

O respecto do autor pola vida e a obra de Arouet incítalo a facelo dono case absoluta da novela, pois as misivas de Carolina resaltan por breves, coma se

fosen sinxelamente o estímulo das do ilustre amigo. Con todo, as opinións que o carácter e os costumes dos españois provocan nela son tan atraentes coma as que o vello polígrafo formula sobre os franceses, os ingleses e os alemáns.

Así, por medio dunhas páxinas áxiles e cheas de amenidade, trasmítenosenos circunstancias que afectaron a Voltaire aínda dende antes do seu nacemento, vemos de cerca o seu inxenio e a súa irónica personalidade, a súa irrenunciábel defensa da liberdade e a súa forma de tratar diferentes temas, incluídos os das propias obras. Nas cartas vanse debullando pareceres e noticias sobre a formación clásica, os sistemas educativos, a literatura, o teatro e a arte de interpretalo, a filosofía e as rivalidades entre filósofos, a relixión cos seus erros e os seus fanatismos, o novo concepto da historia, a política, a situación europea, os amores, as amizades e inimidades de coñecidas xentes da nobreza, da cultura e mesmo da realeza, o papel dos salóns na sociedade do dezaioito... Os nomes das meirandes personalidades daquel século e doutros anteriores poboan este libro, no que merecen destacarse as precautorias fuxidas do protagonista por causa dos seus atrevementos ou do avanzado das súas ideas, o incidente co cabaieiro de Rohan-Chabot, as referencias á actriz Adriana Lecouvreur, a historia amorosa coa marquesa de Châtelet e a relación con Federico o Grande de Prusia.

Savater non agachou nin fontes nin propósitos. Entre estes sinala o seu volterianismo, o descoñecemento que da lúcida figura do pensador supón nos lectores -ó que contribúe a falta de traducións e a escasa divulgación das súas obras- e o desprezo que hoxe triunfa fronte ós modelos racionalistas e ilustrados. Dende tales presupostos fixo unha

novela que, para quen desexe penetrar pramenteiramente nalgúns recunchos da filosofía do patriarca de Fresney, do Século das Luces e do Enciclopedismo, pode ser un exemplo do tan defendido *prodesse et delectare*.

Ana María Platas Tasende